

Helsinški parlament građana Banja Luka
Udružene Žene Banja Luka

Naslov

RODNE ULOGE I STEREOTIPI

Autor

Amela Bašić

Stručnu i savjetodavnu podršku u realizaciji istraživanja
pružila je stručna služba Vlade Republike Srpske

Ovaj istraživanje je realizovano u okviru projekta Žena Danas uz finansijsku podršku Kvinna till Kvinna Fondacije iz Švedske

amela bašić

rodne
uloge

i

stereotipi

SADRŽAJ

Umjesto predgovora	5
1. TEORIJSKI OKVIR	7
1.1. Rod i pol.....	7
1.2. Stereotipi i predrasude	8
1.3. Diskriminacija na osnovu pola	10
2. ISTRAŽIVANJE	11
2.1. Ciljevi.....	11
2.2. Uzorak.....	12
3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	17
3.1. Uloga žene i muškarca u domaćinstvu	17
3.2. Uloga žene i muškarca u društvu	24
3.3. Pravni okvir	31
4. ZAKLJUČAK	39
5. LITERATURA	41
6. PRILOZI	42

UMJESTO PREDGOVORA

Žene su u društvu zarobljenice stereotipa. U patrijarhalnom ustrojstvu naše države ženama je mjesto da uređuju kuću, prate svog muškarca, rađaju i odgajaju djecu, dok muškarac treba da materijalno obezbijedi porodicu, vodi brigu o državi i svemu što je u vezi sa tim. Kad govorimo o ulozi žene u društvu, mi ne možemo da ne govorimo o tome šta je ženi dato, a šta joj kultura određuje njenom polnom ulogom, tj. mogućnošću da rađa. Upravo ta činjenica ženu i muškarca odvaja i nameće im uloge koje su dužni igrati, jer se inače eliminišu iz svake društvene uloge.

BiH je postsocijalistička zemlja u kojoj je bio zastupljen model bivših socijalističkih zemalja "dvije plate" tj. "two-wages model". Poslije 1945. žene su bile masovno zaposlene kao i muškarci, naravno ne iz ljubavi države prema ženama, nego su žene bile i uvijek su zgodan rezervoar radne snage kad treba da se zemlja izvlači iz krize ili kad "ponestane" dovoljno adekvatnih muškaraca, a i bilo je teško živjeti od jedne plate. Zbog toga su one dobile dvostruko i trostruko opterećenje, plaćeni rad, kućne poslove, brigu o djeci, starima i odraslim muškim članovima porodice, kao i partijski angažman. Prava žena su bila smatrana buržoaskim zapadnim uticajem, jer je klasno pitanje bilo jedino i najvažnije. Nije se uopšte radilo na osvješćivanju stereotipnih rodni uloga niti mizoginih praksi, a glorifikovane su uglavnom muške profesije fizičkog rada.

"Pravi" muškarac treba biti pametan, dominantan, agresivan, čvrst, uspješan, racionalan. Nije mu dozvoljena nježnost, strah, tuga osjećajnost. "Prava" žena je pasivna, brine o kući, djeci i porodici. Kod nas je stvoren model žene "moćne žrtve", koja je aktivna super-žena, zarađuje, sve stiže da uradi, svačije probleme rješava, ali je samoj sebi na posljednjem mjestu. S druge strane, model muškarca je model "velikog djeteta", koje i pored svoje veličine i sposobnosti (svakako društveno više vrednovane od žena) nije u stanju da brine sam o sebi i obavi najosnovnije stvari (npr. da nađe gdje su mu čarape u ono malo stambenog prostora) bez pomoći žene, a ima i ispade i ponašanja koja mu se "moraju" opraštati, jer ipak on je muško i nezreo.

Iskorak iz ovih uloga strogo se osuđuje, pa naš veliki pisac Ivo Andrić u "Anikinim vremenima" artikuliše odnos patrijarhalnog društva prema ženi: "U svakoj ženi ima đavo koga treba ubiti ili poslom ili rađanjem, ili i jednim i drugim; a ako se žena otme i jednom i drugom, onda treba ubiti ženu."

Nije samo Ivo Andrić analizirao ženu. Naš velikan Jovan Dučić u "Blagu cara Radovana" u jednom cijelom poglavlju raspravlja o ženi. Međutim, naglašavamo da veliki Dučić ostavlja pažljivog čitaoca zbunjenim jer se na momente čini da nije isti čovjek pisao sve odlomke. Dučić kaže: "Žena se obično brani od poroka srčanije i poštenije nego čovjek, jer zna da ne kontroliše samo jedno lice nego cijelo društvo, i porodica i religija, i istorija, i sve ostalo što su ljudi podigli protiv žene. Ima među ženama više heroja nego što ih ima među ljudima, ali su ljudi cijelu istoriju prigrabili za sebe, i za priče o sebi. Međutim mi smo heroji u bojnoj vatri, a žene u hladnoj svakidašnjici; mi smo hrabri pred smrću, a žene pred životom; mi pred drugim čovjekom, a one pred cijelom sudbinom. "

Kad ovo pročitamo, osjećamo da se treba uključiti u sve segmente života, ali naš velikan dvije stranice kasnije piše: "Žena je po prirodi stvorenje zlo, sujetno i bolesno. Jedino što žena ima veliko to je da nam ponekad da iluziju kako je sasvim drugačija nego što jeste... Ne može postojati intimnost i iskrenost među čovjekom i ženom, jer nisu istovjetni po prirodi, ni jednaki u pravima pred prirodom."

Ova naša dva velika pisca su u svojim djelima napisala ono što je stvarno vjerovanje u našem društvu te na osnovu toga možemo izvesti izvjesne zaključke. Žena mora biti bolja od muškarca da dođe u položaj da je predlože na neku poziciju, da dobije posao i da se bavi politikom. Žena na poziciji u našem društvu mora biti ostvarena kao majka, kao stručnjakinja. Ona vrlo često nije u poziciji da određuje svoju sudbinu. Njenu sudbinu kroje muškarci koji su na poziciji. Žena mora da ih sluša, nema mogućnost da iznosi svoje prioritete ili prioritete svoje okoline, a posebno ne prioritete žena. Ukoliko se drzne da to uradi, muške elite je smjenjuju. Muške elite koje drže moć nastoje pokidati veze između žena. "Uspješne" žene ne smiju sarađivati sa drugim ženama jer treba pokidati sve veze koje postoje u marginaliziranoj grupi da grupa u ovom slučaju žene ne ojača.

Danas imamo čitav set institucionalnih mehanizama i zakona koji bi trebalo da obezbijede jednake mogućnosti ženama i muškarcima. Međutim, ti zakoni daju mogućnosti, ali duboko ukorijenjeni stereotipi sprječavaju postizanje stvarne ravnopravnosti.

1. TEORIJSKI OKVIR

1.1. ROD I POL

Rod je prema definiciji Vijeća Evrope "društveno konstruisana definicija muškarca i žene". Predstavlja društveno oblikovanje biološkog pola, određeno shvatanjem zadataka, djelovanja i uloga pripisanih muškarcima i ženama, u društvu, u javnom i privatnom životu. To je kulturološki specifična definicija ženskosti i muškosti i prema tome je promjenljiva u vremenu i prostoru.

Individualno, ljudska bića oblikuju rodne uloge i norme kroz svoje aktivnosti i reprodukuju ih u skladu sa očekivanjima. Društvena konstrukcija sadrži nejednak odnos moći s muškom dominacijom i ženskom subordinacijom u većini životnih područja.

Muškarci i njihovi zadaci, uloge, ponašanje i vrijednosti koje im se pripisuju, u mnogim aspektima vrednovani su više nego žene i ono što se uz njih veže. Muška uloga je preuzeta kao norma za društvo kao cjelinu, što se reflektuje u politici i strukturama. Politika i strukture često nenamjerno reprodukuju rodnu nejednakost (A. Lithander, Engendering the Peace Process, Kvinna till Kvinna Foundation, Stockholm, 2000).

Rod se razlikuje od pola po tome što nije biološki determiniran. Pol je povezan uz biologiju. Biološki i fizički uslovi (hromosomi, vanjski i unutarnji polni organi, hormonalni status, sekundarne polne karakteristike) vode do određenja muškog i ženskog pola.

Riječ "pol" se koristi u primjeni na ljudsku vrstu, za sve one osobine koje su biološki i nasljedno uslovljene, dok "rod" označava sve one osobine koje su uslovljene društvenom okolinom i odgojem. Pol se koristi kao jedan od kriterija za opisivanje roda. Osim te jednostavne početne činjenice ne postoje dvije kulture koje bi se mogle potpuno složiti u tome po čemu se rodovi razlikuju. Isto tako, postoje znatne razlike u rodnim ulogama između kultura. Podjela rada između polova najbolje je objašnjena rodnom, ali budući da je reprodukcija bazirana na univerzalnoj biološkoj razlici između žena i muškaraca, društva to koriste kao osnovu za dodjeljivanje drugih zadataka.

Rodni identiteti muškaraca i žena su definisani društveno i psihološki. Da bi se odredio rod, treba uzeti u obzir društvenu i kulturalnu percepciju muških i ženskih karakteristika i uloga. Mijenja se od kulture do kulture i s ekonomskim, društvenim i političkim kontekstom, a isto tako se mijenja i kroz vrijeme.

Rodne uloge su različite u raznim kulturama. Podjela rada između polova najbolje je objašnjena rodnom. Međutim, reprodukcija je bazirana na univerzalnoj biološkoj razlici između žena i muškaraca. Društva tu činjenicu koriste kao osnovu za dodjeljivanje drugih zadataka.

Različite kulture daju ljudima zadatke i podjele posla različito vezane uz pol osoba i nisu toliko zajedničke jednom polu u različitim kulturama. Rodne uloge su kulturalno specifične. Rod se isto tako mijenja unutar kultura kroz vrijeme. Kultura nije statičke prirode, već se razvija. Kako društva postaju složenija, uloge koje preuzimaju muškarci i žene nisu više određene samo kulturom već i društveno-političkim i ekonomskim faktorima.

Rod je naučen kroz proces socijalizacije i kroz kulturu određenog društva. Djeca uče svoj rod od rođenja. Uče kako se ponašati da bi bili percipirani od drugih, ali i od sebe, kao muškarci i žene. Kroz igru djeca uče kojim poslovima ili karijerama mogu težiti. U mnogim kulturama dječaci su podsticani pri aktivnostima za koje se smatra da otkrivaju muške crte, dok se djevojčice podstiču pri aktivnostima koje otkrivaju njihove ženske osobine.

Uz svaku rodnu ulogu vežu se određena očekivanja, te su propisane određene poželjne osobine. Djelovanje izvan svoje rodne uloge izaziva poteškoće i neodobravanje sredine.

1.2. PREDRASUDE I STEREOTIPI

Predrasude su vrsta socijalnih stavova koji su logički neosnovani, zasićeni izrazitim emocijama i otporni na promjene. Dominiraju negativne emocionalne (iracionalne) i konativne komponente u vidu neprijateljstva, sposobnosti da se objekat napadne verbalno ili fizički.

Među najraširenije predrasude na svijetu spadaju:

1. Predrasude prema ženama,
2. Predrasude prema rasama,
3. Predrasude prema manjinama.

Pošto je predmet našeg istraživanja fokusiran na žensku populaciju, spomenućemo nekoliko bitnih stvari vezanih za žene. Predrasude prema ženama česte su kod muškaraca, a ponekad i žena. Jednostavno, na svijetu nema sredine u kojoj se ne obezvređuje doprinos žena u radu. O tome govori i podatak jednog ispitivanja televizijskih stanica i časopisa u Italiji, Engleskoj i SAD s pitanjem koje su ličnosti obilježile svijet u proteklih 1.000 godina. Rezultati pokazuju da nigdje nije navedena žena (1999).

Socijalna zapostavljenost onih prema kojima postoje socijalne predrasude česta je pojava u društvu. Na to ukazuju podaci izneseni u palati OUN-a povodom dana 8. marta da su žene zapostavljene u svim sferama društvenog, ekonomskog i političkog života. U tom izlaganju se navodi nekoliko bitnih podataka:

- Od 1,3 milijarde ljudi koji žive u bijedi 70% su žene.
- Od 634 Nobelove nagrade samo 29 je pripalo ženama.
- Samo šest država koje imaju stalne misije pri OUN-u za svoje šefove misije izabrale su žene.

Iz svega toga možemo zaključiti da je socijalna diskriminacija prema ženama u visokoj korelaciji sa socijalnim predrasudama.

Radeći istraživanje na ovu temu ne možemo a da ne spomenemo efekat bespomoćnosti, u literaturi poznat kao Pigmalionov efekat (Milosavljević, B., "Socijalna psihologija"). Efekat bespomoćnosti se koristi za označavanje situacije u kojoj socijalne predrasude utiču na pojedinca da se i sam doživljava onako kako je projektovan u predrasudi. Rezultati istraživanja (Gergen, 1996) pokazuju da žene imaju više predrasuda prema sebi nego što to imaju muškarci prema ženama. Sve ono što je poželjno za muškarce nije poželjno i za žene. Idealna žena je manje dominantna, manje aktivna, manje nezavisna, više poslušna, više osjećajna.

Stereotipi su pojednostavljene i vrlo često iskrivljene mentalne slike koje se manifestuju u percepciji, mišljenju, kognitivnoj komponenti socijalnih stavova. Stereotipi nisu neke posebne psihološke kategorije kao percepcija, mišljenje, socijalni stavovi, već kruti, pristrasni klišeji, šabloni koji se manifestuju kao elementi sadržaja ljudske kognicije. Javljaju se uz određenu polnu grupu i podrazumijevaju čitav niz osobina, bilo fizičkih bilo psihičkih, koje tu grupu opisuju i određuju. Stereotipi predstavljaju kategorije u koje pojedinci klasifikuju socijalne grupe ili pojedince. Kategorije se preuzimaju socijalizacijom.

Stereotipi su jedan od važnih mehanizama za održavanje predrasuda, tačnije generalizacije koje se koriste za ocjenu različitih ljudi, objekta. Oni omogućavaju lakše snalaženje i relativno stabilnu kognitivnu osnovu stava prema objektima.

Navešćemo samo neke od stereotipa koji se vezuju za muškarce, i to društveno poželjne muškarce. Prema njima muškarci su agresivniji, bezosjećajniji, neovisniji, objektivniji, dominantniji, aktivniji...

S druge strane, imamo stereotipe tipične za društveno poželjnu ženu prema kojima su one pasivnije, pričljivije, nježnije, osjećajnije, poslušnije, nesamostalnije...

Rodni stereotipi snažno utječu na interpretaciju muškog i ženskog ponašanja. Isto ponašanje kod muškaraca i žena tumači se na potpuno različite načine. Dostignuća jednog muškarca najčešće se pripisuju njegovoj sposobnosti, dok se u slučaju žene pripisuju njezinom naporu ili sreći.

Na osnovu fizičkih i psihičkih karakteristika kao posljedica određenog pola, kreiraju se tzv. društvene uloge koje za sobom povlače i niz stereotipiziranih radnji i ponašanja. Stoga postoje podjele na ženska i muška zanimanja, na ženske i muške aktivnosti

1.3. DISKRIMINACIJA NA OSNOVU POLA

Prema Zakonu o ravnopravnosti polova (član 3), diskriminacija na osnovu pola predstavlja svako pravno ili faktičko, direktno ili indirektno razlikovanje, privilegiranje, isključivanje ili ograničavanje zasnovano na polu, zbog kojeg se pojedincima/kama otežava ili negira priznanje, uživanje ili ostvarivanje ljudskih prava i sloboda u političkom, obrazovnom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, sportskom, građanskom i svakom drugom području javnog života.

Diskriminacija može biti direktna ili indirektna. Direktna diskriminacija po osnovu pola postoji kada je osoba bila tretirana, tretira se ili može biti tretirana nepovoljnije u odnosu na drugu osobu, u istoj ili sličnoj situaciji, a po osnovu pola. Indirektna diskriminacija po osnovu pola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve, dovede u nepovoljan položaj osobu jednog pola u poređenju sa osobama drugog pola.

2. ISTRAŽIVANJE

Udružene žene Banja Luka i Helsinški parlament građana uz stručnu i savjetodavnu podršku Gender centra Vlade RS u sklopu projekta "Žena Danas", podržanom od strane Švedske fondacije Kvinna till Kvinna, sprovele su istraživanje pod nazivom *Rodne uloge i stereotipi* u periodu mart - juli 2007. godine. Osnovni motiv za realizaciju ovog istraživanja bila je spoznaja i podaci o maloj participaciji žena u javnom i političkom životu.

U istraživanju su učestvovalе predstavnice sljedećih nevladinih organizacija iz deset gradova Bosne i Hercegovine:

- "Udružene žene" Banja Luka i Helsinški parlament građana Banja Luka,
- UG "Sanus" Prijedor,
- UG "Most" Višegrad,
- UG "Lara" Bijeljina,
- UG "Ženski centar" Trebinje,
- UG "Žene ženama" Sarajevo,
- UG "Žene BiH" Mostar,
- UG "Duvanjke" Tomislavgrad,
- UG "Žene sa Une" Bihać,
- "Biro za ljudska prava" Tuzla.

2.1. CILJEVI

OPŠTI CILJ

Utvrđivanje stvarnog stanja svjesnosti problema diskriminacije po osnovu pola.

SPECIFIČNI CILJEVI:

- Sagledati uticaj rodnih stereotipa na diskriminaciju po osnovu pola;
- Ocijeniti stepen znanja odbornika/ca, osoba zaposlenih u opštinama i članova/ica komisija za ravnopravnost polova o zakonskim propisima koji utiču na diskriminaciju po osnovu pola

ZADACI ISTRAŽIVANJA:

- Utvrditi koliko su ispitanici/e svjesni uticaja rodnih stereotipa na diskriminatorne odnose u društvu po osnovu pola;

- Utvrditi koliko ispitanici/e iz deset gradova BiH poznaju zakonske propise koji utiču na smanjenje ili povećanje diskriminacije po osnovu pola;
- Utvrditi koliko su ispitanici/e iz 10 gradova BiH svjesni/e problema diskriminacije po osnovu pola.

2.2. UZORAK

Prilikom planiranja istraživanja odabrali smo prigodan uzorak. U skladu sa ciljem istraživanja izabrane su osobe sa pretpostavkom da su u svom radu upoznate sa pomenutim pravnim standardima, kao i postojećim stereotipima i predrasudama na polnoj osnovi. Radi reprezentativnosti samog uzorka u obzir smo uzeli deset gradova Bosne i Hercegovine, tačnije pet gradova iz Republike Srpske i pet iz Federacije BiH. Gradovi koji su učestvovali u istraživanju su: Banja Luka, Trebinje, Prijedor, Višegrad, Bijeljina, Sarajevo, Bihać, Mostar, Tuzla i Tomislavgrad.

Uzorak je činilo:

- 680 odbornika/ca, osoba zaposlenih u opštinama i članova/ica komisija za ravnopravnost polova starijih od 18 godina.

Veličina uzorka je podijeljena na način da po 100 ispitanika/ca čine zaposleni u opštinama Banje Luke i Sarajeva, dok je u ostalim gradovima uzorak po 60 ispitanika, s obzirom na veličinu gradova i broj stanovnika. Uzorak od 30 (50) ispitanika muškog pola i 30 (50) ispitanica ženskog pola dovoljno je veliki za gradove da se može prezentirati kao signifikantan u svakoj lokalnoj sredini.

Tabela 1: Prikaz strukture uzorka s obzirom na mjesto i status zaposlenja

Grad	Status zaposlenih							
	odbornik/ca	član/ica komisije za ravnopravnost polova	službenik/ca	rukovodilac/ rukovoditeljica	volonter/ka	pripravnik/ca	ostalo ¹	TOTAL
Banja Luka	10	-	75	2	3	-	10	100
Prijedor	4	2	46	1	-	-	7	60
Bijeljina	5	3	47	2	1	-	2	60
Trebinje	7	7	27	-	4	3	12	60
Višegrad	12	7	31	-	4	2	4	60
Sarajevo	50	19	30	1	-	-	-	60
Bihać	1	-	37	10	2	2	8	60
Tuzla	14	8	25	7	1	1	4	60
Mostar	7	-	47	2	3	0	1	60
Tomislavgrad	13	3	36	5	1	1	1	60
TOTAL	123	49	401	30	19	9	49	680

Varijabla u ovom istraživanju o kojoj se vodilo računa jeste polna struktura, tačnije jednako zastupljen broj muških i ženskih ispitanika/ca po gradovima. Budući da se radilo o osobama zaposlenim u opštinama, sve istraživačice su se složile da su imale problem sa pronalaskom muškog dijela populacije. U tabeli 2 možemo vidjeti da su žene uglavnom zaposlene kao službenice, dok većina anketiranih odbornika pripada muškom polu.

Tabela 2: Tabela prikaz polne strukture ispitanika/ca u odnosu status zaposlenja

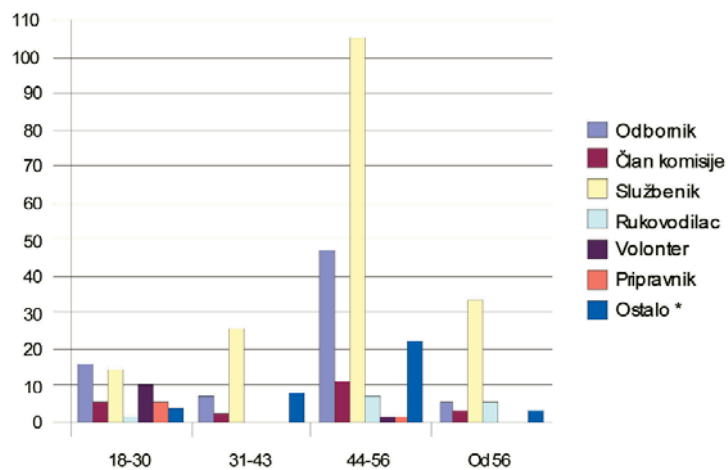
STATUS ZAPOSLENJA	Muškarci	Žene	TOTAL
Odbornik/ca	75	48	123
Član/ica komisije za ravnopravnost polova	21	28	49
Službenik/ca	177	224	401
Rukovodilac/teljica	13	17	30
Volonter/ka	11	8	19
Pripravnik/ca	6	3	9
Ostalo	37	12	49
TOTAL	340	340	680

STAROSNA STRUKTURA

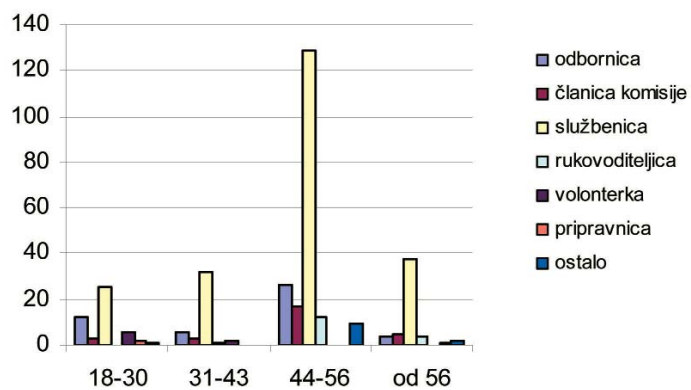
Svi ispitanici/e su bili podijeljeni u četiri starosne skupine, odnosno u sljedeće grupe po godinama: 18-30; 31-43; 44-56; od 56 godina. Najveći procenat ispitanika/ca od 57% pripada skupini od 44 do 56 godina, tačnije populaciji za koju smo pretpostavljali da se nalazi na mjestima odlučivanja, te da usljed postojeće dužine radnog iskustva može pokazati izvjesne rezultate u identifikaciji stereotipa i znanju o postojećoj legislativi. Isti procenat čine granične dobne skupine ispitanika i to od 18 do 30 (15%) i skupina od 56 godina (15%). Kakav je omjer s obzirom na pomenute varijable u odnosu na pol, najbolje se uočava iz sljedećeg grafikona.

Grafikoni 1 i 2: Prikaz polne strukture ispitanika/ca u odnosu na status zaposlenja i starosnu dob

Grafikon 1: Muškarci

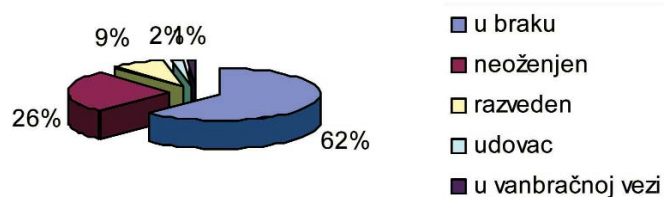
Grafikon 2: Žene

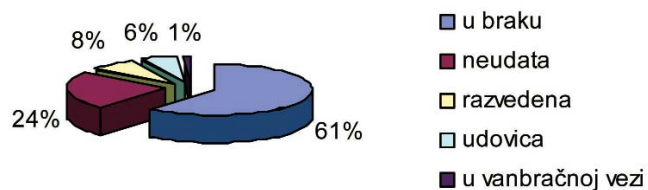
BRAČNI I PORODIČNI STATUS

Grafikoni 3 i 4 prikazuju procentualni odnos bračnog statusa muškaraca i žena. Na osnovu prikaza možemo vidjeti da je gotovo izjednačen odnos bračnog statusa kod muškaraca i žena. Najveći procenat ispitanika/ca je u braku - u 62%, odnosno u 61% slučajeva. Neoženjeno je 26% ispitanika, a neudato 24% ispitanica. Ispitanici/e koji su se izjasnili da su razvedeni čine 9%, odnosno razvedene 8%. Zanimljiv procenat čine osobe u vanbračnoj vezi ili oni/e koji su izgubili svoje bračne ili vanbračne partnere.

Grafikon 3: Bračni status muškaraca

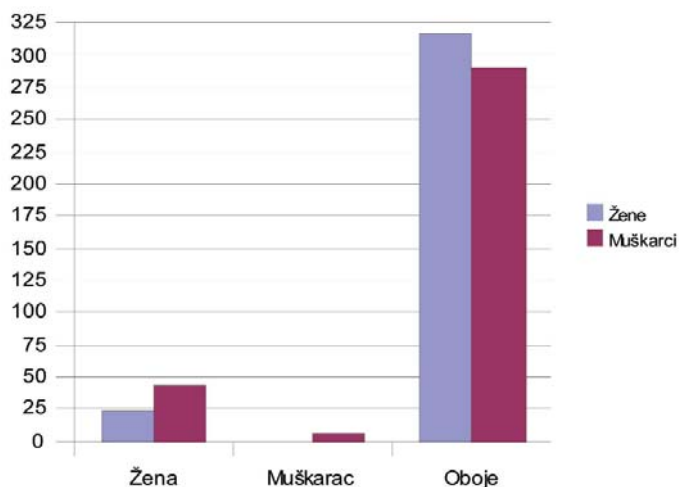
Grafik 4. Bračni status žena

3. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

3.1. ULOGA ŽENE I MUŠKARCA U DOMAĆINSTVU

Grafikon 5: Odgovori razvrstani po polu na pitanje "Ko treba da obavlja poslove u kući?"

Upitnik smo započeli sa pitanjem koje se odnosi na obavljanje kućnih poslova (grafikon 5). Najveći procenat ispitanika/ca smatra da poslove u kući treba da obavljaju podjednako i muškarac i žena (89%). Razloge koje su navodili uglavnom se tiču postizanja ravnopravnosti u kućnoj sferi, jednakim doprinosom i obavezama i životnom nužnošću za takvom potrebom. Određen broj ispitanika/ca navodio je da ženi treba pomoć u kući ukoliko je zaposlena, ali ipak ne stalno, kao i da jedno ne može sve stići, što se, prema našoj procjeni, mislilo uglavnom na ženu (tabela 3.).

Tabela 3: Razlozi zbog kojih kućne poslove treba dijeliti

Zbog čega poslove u kući treba da obavljaju oboje?	Broj	%
ispitanici koji nisu za podjelu kućanskih poslova	61	9
ravnopravni su oboje	135	20
jer je to nužno u životu	133	20
imaju iste obaveze	97	14
zbog jednakog doprinosa	87	13
ako žena radi, treba joj pomoći, ali ne stalno	57	8
jedno ne može sve stići	42	6
treba da se dopunjuju	19	3
takav tempo života	18	3
lakši rad za oboje	14	2
ne znam	6	1
iz ličnog iskustva	5	1

Da kućne poslove treba da radi žena odgovorilo 10% ispitanika/ca, dok 1% njih smatra da kućne poslove treba obavljati muškarac. U rezultatima tabele 4 uočavamo da su ispitanici/e kao razlog ženske obaveze u obavljanju kućnog posla uglavnom navodili da je žena ta koja rješava stvari u kući. Pojedini ispitanici/e su se pozivali na društveno uređenje ili postojanje više sile, odnosno Boga. U tabeli uočavamo neznatan procenat odgovora da je žena manje vrijedna od muškarca te da joj je iz tog razloga mjesto u kući. Ovakav se procenat u statističkim obradama zanemaruje, mada nismo mogli da ga ne pomenemo.

Tabela 4: Razlozi zbog kojih kućne poslove treba da obavljaju žene

Zbog čega poslove u kući treba da obavlja žena?	Broj	%
žena sama ne treba obavljati kućne poslove	612	90
žena rješava stvari u kući	44	6,5
takvo smo društvo	9	1,3
zato što je Bog tako odredio	6	0,9
ne znam	6	0,9
zato što je žena manje vrijedna od muškarca	3	0,4

Kad je u pitanju podjela kućnih poslova, ispitanici su imali mogućnost da nakon svakog navedenog kućnog unutrašnjeg ili vanjskog posla odgovore da li je to zajednički, muški ili ženski posao. Cilj ovog pitanja je da vidimo da li je kod ispitanika/ica izražena podjela na muško-ženske poslove.

Navedeni su sljedeći poslovi:

- kuhanje,
- briga o djeci,
- čišćenje kuće,
- nabavka hrane,
- pranje suđa,
- cijepanje drva,
- sitne popravke,
- usisavanje,
- čitanje novina,
- muža krava,
- prerada mlijeka,
- čuvanje stoke,
- peglanje,
- briga o godišnjem odmoru,
- oranje,
- briga o političkim zbivanjima,
- sijanje,
- gledanje TV-a,
- okopavanje,
- kontrolisanje dječije domaće zadaće,
- kontrolisanje slobodnih aktivnosti djece,
- sječa drva.

Sve poslove smo podjelili u sljedeće kategorije:

- Kućni poslovi,
- Vaspitanje djece,
- Fizički poslovi,
- Razonoda,
- Poljoprivredni poslovi,
- Odluke,

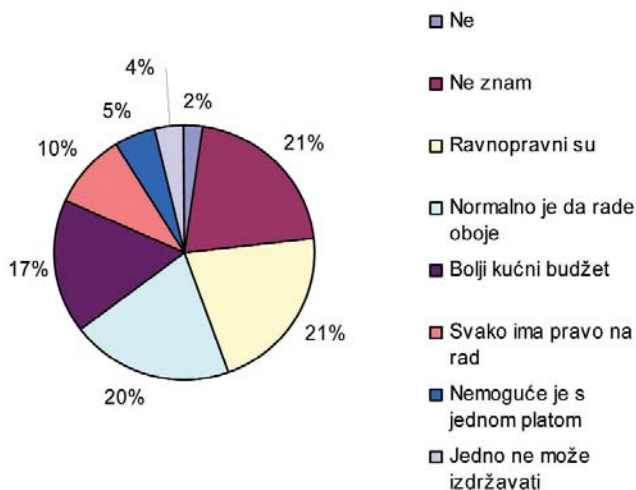
Tabela 5: Odgovori ispitanika/ca o podjeli kućnih poslova

Poslovi	% Oboje	% Žena	% Muškarac	% Ne znam
Kućni poslovi	59	40	0,42	0,58
Vaspitanje djece	45	52	3	0
Fizički poslovi	24	14	62	0
Razonoda	81	14	4,12	0,88
Poljoprivredni poslovi	47	21	19	13
Odluke	67	16	16	1

U tabeli 5 uočavamo na koji su način ispitanici/e podijelili poslove. Radi lakšeg pregleda navedeni poslovi su svrstani u šest kategorija. Da kućne poslove u koje spadaju kuhanje, čišćenje kuće, nabavka hrane, pranje suđa, usisavanje i peglanje treba da obavljaju zajedno muškarac i žena smatra 59% ispitanika. Međutim, validnost dobijenih rezultata vrlo je upitna, budući da je na terenu primijećeno da je veliki broj ispitanih davao socijalno poželjne odgovore. Da je to isključivo ženski posao izjasnilo se 40% ispitanika. Većina ispitanika/ca smatra da je vaspitanje djece ženski posao, dok 40% ističe da je u pitanju zajednička obaveza. U vaspitanje djece spada cjelokupna briga o djeci, kontrolisanje slobodnih i domaćih zadataka i aktivnosti. Ovakve vrste odgovora odražavaju stereotipe, prema kojima je dominantna ženska uloga vezana za kuću i poslove unutar nje. S druge strane, muškarci se u 62% prepoznaju u obavljanju fizičkih poslova, u koje smo uvrstili sitne popravke, sječu i cijepanje drva, što takođe podržava stereotipe o muškoj snazi i jačem polu. Poslovi razonode i donošenja bitnih odluka koji se tiču godišnjih odmora i političkih zbivanja tiču se i muškaraca i žena u 81%, odnosno 67% slučajeva. Najveći procenat odgovora od 13% vezan je za ispitanike/ce koji nisu znali ko je zadužen za te poslove navodeći da to nisu poslovi karakteristični za njihovu sredinu, odnosno grad. U te poslove smo ubrojali mužu krava, preradu mlijeka, čuvanje stoke, oranje, okopavanje i sijanje.

U daljem nastavku svi ispitanici/e su trebali prema svom mišljenju navesti po tri tipične uloge muškaraca i žena u kući u vezi sa obavljanjem unutrašnjih i spoljnjih kućnih poslova. Kao što vidimo na grafiku 6, uloga žene u kući se ogleda najviše kroz kuhanje (28%), čišćenje (25%), brigu o djeci (21%) i peglanje (15%). Ostali poslovi kao što su usisavanje i nabavka hrane izraženi su u manjem procentu. Njih 4% nije se moglo odlučiti konkretno za određene aktivnosti između brojnih kućnih poslova.

Grafikon 6: Tri najvažnije aktivnosti žene u kući

Uloga muškarca u kući ogleda se u obavljanju određenih težih poslova i sitnih opravki u čak 89% od ukupno ispitanike populacije. Jedna od osnovnih aktivnosti je briga o djeci smatra 38% ispitanika, dok 30% smatra da je to nabavka hrane. Nešto manji procenat (22%) istakao je da je obezbjeđivanje sredstava za život osnovna aktivnost. Osamnaest posto ispitanika/ca nije željelo i nije znalo navesti šta muškarci treba da rade, odnosno smatrali su da oni nemaju nikakvu ulogu u kući, a isti procenat smatra da se njihova uloga ogleda u kontroli dnevnih aktivnosti, što odgovara našem patrijarhalno ustrojenom društvu, prema kojem su muškarci glava porodice, koja donosi sve bitne odluke. Manji procenti se tiču pranja auta, usisavanja, kuhanja, pranja suđa ili gledanja TV-a (tabela 6).

Tabela 6: Najvažnije aktivnosti muškarca u kući

Poslovi	%
sitni i teži opravci	88
briga o djeci	38
nabavka hrane	30
sredstva za život	22
kontrola dnevnih aktivnosti	18
ništa	18
pranje auta	9
usisavanje	8
pranje suđa	6
gledanje TV-a	6
kuhanje	4

U nastavku smo željeli vidjeti da li postoji razlika u percepciji muško-ženskih aktivnosti u kući s obzirom na bračno stanje. U tabeli 7 i 8 možemo konstatovati da ne postoje brojne razlike u shvatanju muških i ženskih uloga u kući. Iz svega ovoga možemo zaključiti da ne postoji idealizacija muškarca i žena u kući kod osoba koje nisu u braku.

Tabela 7: Uloga muškarca s obzirom na bračno stanje

Poslovi	U braku	Nisu u braku
sitni i teži opravci	389	219
briga o djeci	154	107
nabavka hrane	135	71
sredstva za život	81	72
kontrola dnevnih aktivnosti	78	45
ništa	63	60
usisavanje	39	37
gledanje TV-a	32	20
pranje auta	27	20
pranje suđa	22	10
kuhanje	16	17

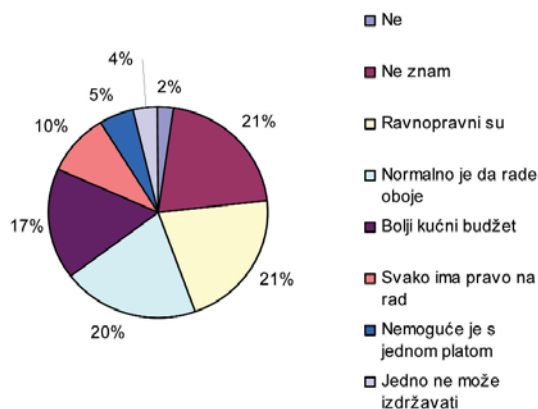
Tabela 8: Uloga žene u kući s obzirom na bračno stanje

Poslovi	U braku	Nisu u braku
kuhanje	341	186
peglanje	193	66
čišćenje	287	178
briga o djeci	258	178
usisavanje	46	34
sve je važno	38	37

3.2. ULOGA MUŠKARCA I ŽENE U DRUŠTVU

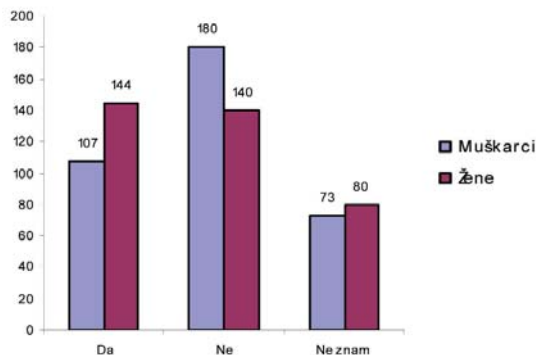
U prethodnom dijelu smo imali priliku vidjeti koliko ispitanika/ca smatra da je uloga muškarca da obezbijedi sredstva posljedica zaostalog patrijarhata ili lične emancipacije žena. Na pitanje "Ko treba biti stalno zaposlen da bi zaradio za život porodice?", 88% ispitanika/ca je odgovorilo da je potrebno da budu oboje, dok 10% njih smatra da to treba biti muškarac. Razlozi zbog kojih treba biti oboje zaposleno očituju se na grafikonu 7, prema kojem je 21% odgovorilo da je to potrebno usljed postizanja ravnopravnosti, dok 20% smatra da je potrebno da rade oboje. Njih 17% smatra da dvoje zaposlenih u jednom domaćinstvu ide u prilog boljem kućnom budžetu (grafikon 7). S druge strane, 10% ispitanika/ca koji smatraju da muškarci treba da budu zaposleni navode da je to iz razloga što je logično da žena ne radi, te da muškarac usljed fizičkih predispozicija i uloge da je stub porodice treba da obezbjeđuje sredstva za život, dok žena može puno više doprinijeti u kući.

Grafikon 7: Razlozi ispitanika/ca zbog kojih je potrebno da oboje budu zaposleni

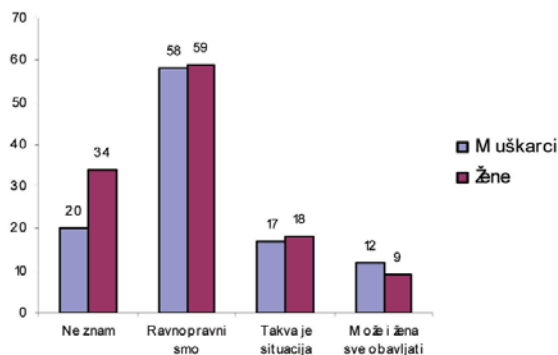

Na osnovu pitanja da li muškarci i žene treba da obavljaju iste poslove ne uočavamo bitnu razliku u odgovorima prema polnoj strukturi (grafikon 8). Sto jedanaest ispitanika i 107 ispitanica odgovorilo je da muškarci i žene mogu obavljati iste poslove. Kao razloge za svoje odgovore 20 ispitanika i 34 ispitanice navodili su pitanje ravnopravnosti, dok je određen broj njih pravdao to sadašnjom situacijom i mogućnošću da i žena obavlja sve poslove. Sto šezdeset ispitanika i 149 ispitanica smatra da muškarci i žene ne mogu obavljati iste poslove, dok je ostali broj ispitanika/ca bio/le neodlučan (grafikon 9).

Grafikon 8: Da li muškarci i žene mogu obavljati iste poslove?

Grafikon 9: Razlozi zbog kojih muškarci i žene mogu obavljati iste poslove

S obzirom na to da je 45% ispitanika/ca istaklo da muškarci i žene ne mogu obavljati iste poslove, dok je 22% ispitanika/ca ostalo neodlučno, željeli smo utvrditi koji su to tipični poslovi za muškarce, a koji za žene. Ispitanici/e su imali mogućnost davanja pet slobodnih odgovora o tipičnim muškim i ženskim odgovorima. Tabela 9, daje prikaz muških zanimanja posmatranih od strane žena i muškaraca. Možemo zaključiti da se percepcija muških zanimanja i kod muškaraca i kod žena podudara, odnosno da nema nekih većih razlika. Najčešća zanimanja koje su navodili su drvosječa, doktor, rudar, političar, mehaničar, vozač, radnik i zidar. Zanimanje sveštenika je jedino zanimanje koje su prepoznali muškarci, dok kod žena nije navedeno niti u jednom slučaju. Kriteriji koje su koristili za navođenje su poslovi koji zahtijevaju fizičku snagu ili poslovi koji omogućavaju razne procese odlučivanja.

Tabela 9: Rangovana tipična muška zanimanja

Broj	Posao	Muškarci	Broj	Posao	Zene
1.	drvosječa	144	1	doktor	143
2.	doktor	134	2	drvosječa	116
3.	rudar	105	3	rudar	101
4.	političar	100	4	političar	89
5.	mehaničar	98	5	mehaničar	87
6.	vozač	96	6	vozač	75
7.	radnik	86	7	portir	73
8.	sudija	72	8	radnik	71
9.	zidar	71	9	zidar	61
10.	policajac	68	10	zavarivač	61
11.	stolar	60	11	sudija	60
12.	moler	55	12	stolar	57
13.	pilot	55	13	policajac	56
14.	službenik	54	14	službenik	55
15.	keramičar	50	15	advokat	52
16.	advokat	44	16	pilot	51
17.	poljoprivrednik	49	17	vojniki	49
18.	arhitekt	45	18	keramičar	47
19.	inženjer	44	19	inženjer	44
20.	direktor	43	20	poljoprivrednik	42
21.	portir	41	21	konobar	41
22.	vojniki	41	22	moler	39
23.	konobar	40	23	arhitekt	39
24.	zavarivač	40	24	kurir	34
25.	pekar	39	25	pekar	32
26.	mesar	22	26	direktor	31
27.	kurir	21	27	pravnik	22
28.	pravnik	19	28	mesar	20
29.	sveštenik	17	29	obučar	14
30.	obučar	8	30	blagajnik	13
31.	drvoprerađivač	7	31	kuhar	11
32.	vatrogasac	7	32	vatrogasac	10
33.	kuhar	5	33	drvoprerađivač	1
34.	blagajnik	3	34	sveštenik	0

Što se tiče tipičnih ženskih zanimanja, takođe ne postoje bitne razlike između odgovora muškaraca i žena (tabela 10). Ženska zanimanja koja su se izdvojila su doktorica, frizerka, medicinska sestra, kuharica, pravnica, vaspitačica, nastavnica i učiteljica, kozmetičarka, službenica, čistačica i domaćica. Zanimanje prostitutke je navedeno u 12 slučajeva kod muškaraca, dok je kod žena u devet slučajeva.

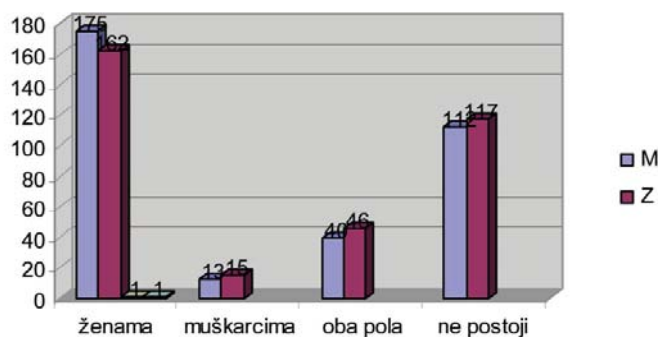
Na osnovu ova dva prikaza možemo zaključiti da vjerovatno ne postoje velike razlike u percepciji muških i ženskih zanimanja od strane oba pola. Na osnovu ovoga ne možemo reći da je to rezultat nepostojanja ukorijenjenih stereotipa i predrasuda već isključivo situacija u kojoj su i žene prihvatile da se i same doživljavaju onako kako su projektovane u predrasudi (vidjeti termin Pigmalionov efekat).

Tabela 10: Rangovana tipična ženska zanimanja

Broj	Posao	Žene	Broj	Posao	Muškarci
1.	frizerka	138	1.	doktorica	140
2.	kuharica	125	2.	medicinska sestra	140
3.	doktorica	122	3.	pravnica	122
4.	pravnica	114	4.	vaspitačica	119
5.	vaspitačica	105	5.	kuharica	118
6.	medicinska sestra	101	6.	frizerka	110
7.	nastavnica, učiteljica	93	7.	kozmetičarka	88
8.	kozmetičarka	86	8.	nastavnica, učiteljica	83
9.	službenica	81	9.	službenica	83
10.	političarka	65	10.	domaćica	63
11.	čistačica	59	11.	čistačica	56
12.	domaćica	45	12.	umjetnica	46
13.	krojačica	44	13.	arhitektica	46
14.	umjetnica	41	14.	socijalna radnica	42
15.	socijalna radnica	40	15.	trgovkinja	41
16.	ekonomistka	39	16.	političarka	39
17.	arhitektica	37	17.	krojačica	38
18.	radnica	33	18.	ekonomistka	32
19.	rukovoditeljica	30	19.	rukovoditeljica	28
20.	trgovkinja	25	20.	radnica	22
21.	sekretarica	15	21.	prostitutka	12
22.	novinarka	15	22.	konobarica	11
23.	prostitutka	9	23.	advokatica	10
24.	konobarica	6	24.	sekretarica	7
25.	sudinica	6	25.	novinarka	7
26.	advokatica	3	26.	sudinica	3

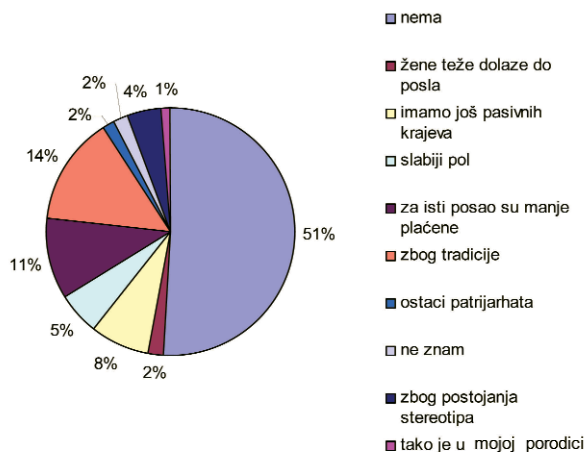
Ukoliko govorimo o diskriminaciji, uviđamo da najveći broj ispitanika/ca smatra da u našem društvu postoji diskriminacija prema ženama u čak 175 slučajeva muških ispitanika i 162 slučaja ženskih ispitanica. S druge strane, 112 muškaraca i 117 žena smatra da diskriminacija u našem društvu uopšte ne postoji. Ostali odgovori su manje zastupljeni, što se može vidjeti i na grafikonu 10.

Grafikon 10: Najčešća diskriminacija u našem društvu

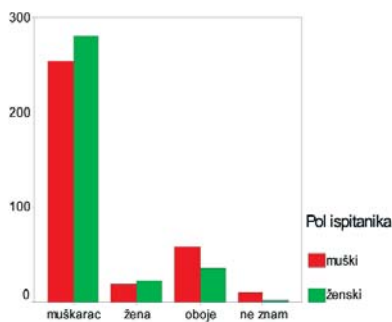
Budući da se najveći procenat ispitanika/ca složio da je diskriminacija u našem društvu najviše zastupljena prema ženama, navešćemo samo neke od razloga koji to argumentuju. Mnogi su istakli uticaj patrijarhata i tradicije u našem društvu, te smatraju da još uvijek postoje pasivni krajevi koji se ne mogu tome oduprijeti. U takvim sredinama su naročito prisutni duboko ukorijenjeni stereotipi, koji se odražavaju na poslovnom planu. Jedan broj ispitanika/ca navodi da to govori iz ličnog iskustva i da smatraju da žene teže dolaze do posla, te da će za isti posao žena biti manje plaćene od muškarca (*grafikon 11*).

Grafikon 11: Zbog čega postoji diskriminacija prema ženama

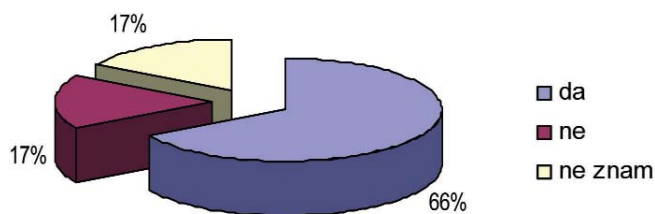
U nastavku ćemo prikazati posmatranje situacije od strane ispitanika/ca u kojoj žene nemaju nikakvu ulogu, ili je vrlo mala, u politici i donošenju bitnih društvenih odluka. Najveći broj ispitanika/ca smatra da politiku u našem gradu vode muškarci u čak 79% slučajeva, dok 13% ispitanika smatra da je politika u rukama oba pola (*grafikon 12*).

Grafikon 12: Ko vodi politiku u gradovima BiH?

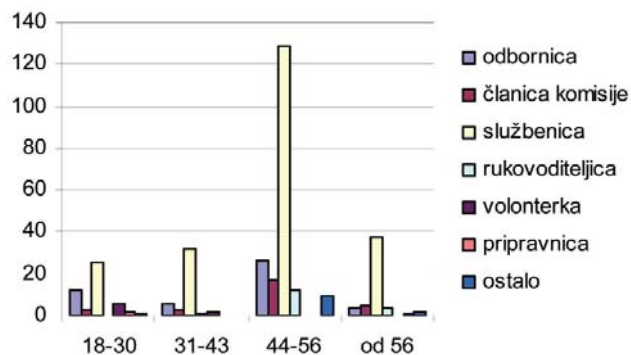

Na pitanje da li je potrebno više žena uključiti u politiku, 66% ispitanika/ca smatra da jeste, dok 17% njih smatra da je dosta žena u politici. Najčešći razlozi zbog koji bi žene trebale biti u politici jesu u tome što su tolerantnije, pametnije, sklone dokazivanju, umjerenije, staloženije i lakše se dogovaraju. Jedan broj ispitanika/ca smatra da su žene potrebne u politici jer ih je malo u važnim zbivanjima, a isto tako radi uspostavljanja ravnopravnosti polova (grafikon 14).

Grafikon 13: Da li je potrebno više žena uključiti u politiku?

Grafikon 14: Razlozi zbog kojih bi žene trebale biti u politici

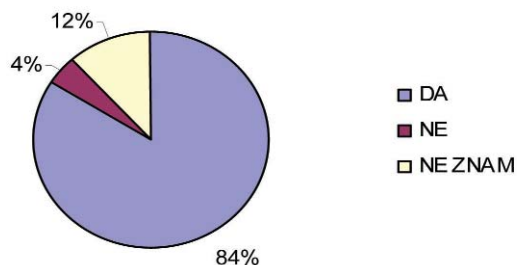
3.3. PRAVNI OKVIR

Država BiH je po članu 2 Ustava BiH obavezna osigurati najviši nivo ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ustavi oba entiteta su takođe obavezni čuvati ljudska prava i slobode. Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma država je pristupila čitavom nizu međunarodnih konvencija, između ostalih, Konvenciji o zaštiti žena od svih oblika diskriminacije (Ženska konvencija CEDAW), Konvenciji o pravima djeteta, ali i drugim brojnim međunarodnim dokumentima koje je preuzela i time se obavezala na donošenje novih zakona u skladu sa ovim dokumentima.

Kršenje ljudskih prava (ravnopravnih odnosa polova u društvu) zahtijeva kažnjavanje primjereno težini djela i stanja ugroženosti zaštićene vrijednosti kao i usklađenost sa drugim zakonima.

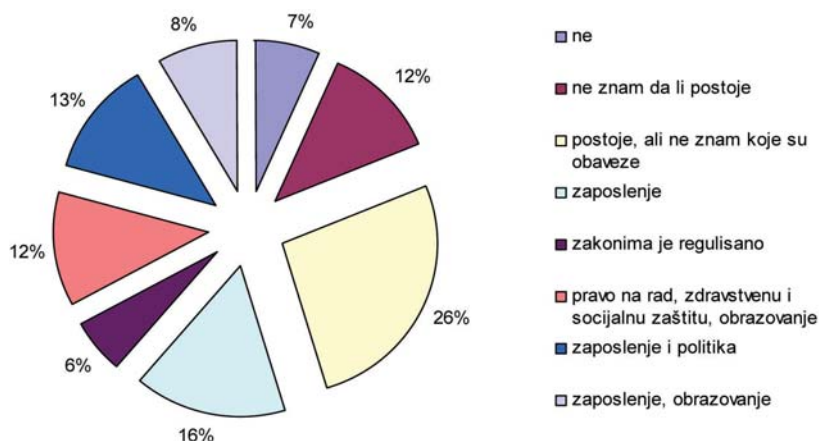
Unutar istraživanja pokušali smo prepoznati stereotipe, ali i znanja o postojećim zakonima i obavezama koji su doneseni na entitetskom i državnom nivou. Iz odgovora uočavamo da je 84% ispitanika/ca izjavilo da naša država ima obavezu da daje jednake mogućnosti ženama i muškarcima, dok je 4% izjavilo da BiH nije obavezna da daje jednake mogućnosti muškarcima i ženama. Značajan je podatak da 12% ne zna za bilo kakve obaveze (grafikon 15).

Grafikon 15: Da li naša država ima obavezu da daje jednake mogućnosti muškarcima i ženama?

Od ukupnog broja ispitanika/ca koji su izjavili da država ima određene obaveze, 26% njih ne zna navesti pojedinačne obaveze, što se može pripisati njihovom nedostatku informacija i neznanju o postojećoj legislativi. Njih 38,2% navodili/e su obaveze koje se ne mogu priznati kao odgovori, što se vidi na grafikonu 16.

Grafikon 16: Koje su to obaveze?

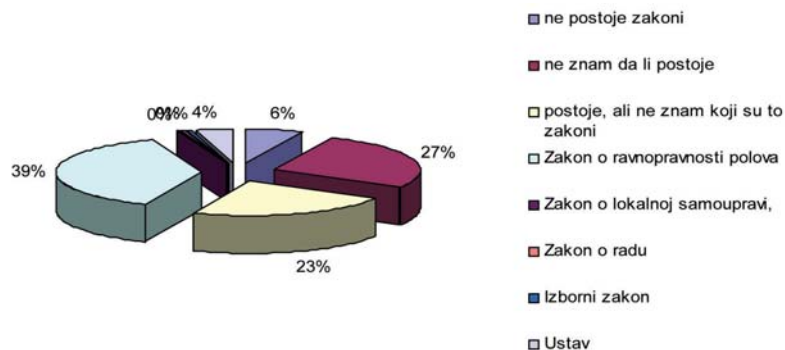

3.3.1. ZAKON O RAVNOPRAVNOSTI POLOVA

Zakon o ravnopravnosti polova prema članu 1 uređuje, promovira i štiti ravnopravnost polova i garantuje jednake mogućnosti svim građanima, kako u javnoj tako i u privatnoj sferi društva, te sprečava direktnu i indirektnu diskriminaciju zasnovanu na polu.

Na pitanje da li u našoj državi postoje zakoni koji omogućuju i štite ravnopravnost polova (grafikon 3), 63,8% ispitanika je izjavilo da zakoni postoje, dok 36,2% ispitanika/ca misle da zakoni ne postoje ili ne znaju da li ih ima. Od ukupnog broja ispitanika koji su potvrdno odgovorili, 23% njih ne zna navesti pojedinačne zakone, što je takođe odraz njihovog neznanja. Njih 39% je prepoznalo Zakon o ravnopravnosti polova, koji štiti jednake mogućnosti muškaraca i žena, ali su prepoznata još dva zakona. To su Zakon o radu i Zakon o lokalnoj samoupravi, koji u sebi imaju odredbe koji daju jednaka prava za oba pola. Međutim, Zakon o radu je pisan u muškom rodu, što se takođe može smatrati prikrivenom diskriminacijom (vidjeti pojam prikrivene diskriminacije). Svega 0,6% ispitanika/ca je prepoznalo Izborni zakon, koji definiše kvotu od 30%, što je diskriminirajuće i za jedan i za drugi pol. Takođe, u tom zakonu se krije prikrivena diskriminacija, jer neobaviješten analitičar zakona može misliti da se pomenuta kvota nekad odnosi na muškarce, a nekad na žene. Kod nas je ta kvota poznata kao ženska kvota.

Grafikon 17 prikazuje odgovore ispitanika/ca o zakonima koji omogućuju i štite ravnopravnost polova

Prema članu 2 Zakona o ravnopravnosti polova polovi su ravnopravni. Puna ravnopravnost se garantuje u svim sferama društva, a naročito u oblasti obrazovanja, ekonomiji, zapošljavanju i radu, socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti, sportu, kulturi, javnom životu i medijima, bez obzira na bračno i porodično stanje.

Način na koji smo željeli utvrditi informisanost ispitanika/ca o oblastima koje pojedini zakoni tretiraju, radi bolje peglednosti, prikazan je u tabeli (vidi Tabelu 11).

Tabela 11: Tri oblasti koje zakoni tretiraju

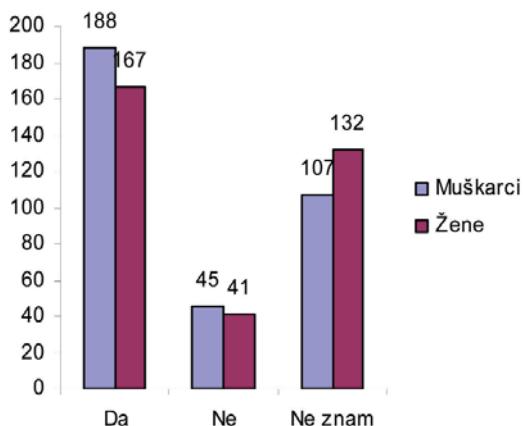
ODGOVOR	BROJ	PROCENAT
zaposlenje, socijalna zaštita i obrazovanje	82	12
zaposlenje, politika, poljoprivreda	31	5
imovina, brak, djeca	23	3
zaposlenje, politika, zdravstvena zaštita	19	3
zaposlenje, politika, briga o djeci	16	2
diskriminacija, zaposlenje, ljudska prava	5	1
ne	57	8
ne znam	188	28
znam, ali ne znam koje su oblasti	256	38

U tabeli 11 vidimo da najveći procenat ispitanika/ca od 64% ne zna koje oblasti zakon tretira. Od navedenih oblasti koje zakon tretira od strane 23% ispitanika/ca prepoznato je zaposlenje. Takav odgovor se može povezati sa prethodnim pitanjem koji se tiče državnih obaveza, prema kojima je većina ispitanika sa potvrdnim odgovorima navodila pravo na rad. Socijalna i zdravstvena zaštita je prepoznata u 15% slučajeva, obrazovanje u 12%, dok je politika u 10% slučajeva. Oblast sprečavanja diskriminacije i zaštite ljudskih prava prepoznata je u samo 1% slučajeva.

3.3.2. INSTITUCIJE

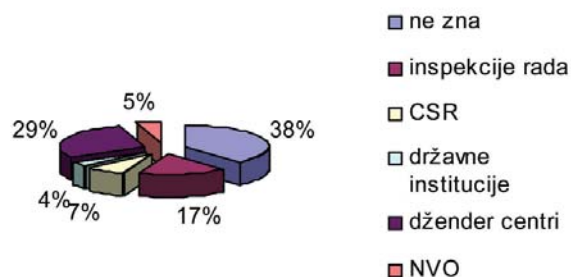
U nastavku ćemo pokušati prikazati razliku u poznavanju pojedinih institucija koje štite ravnopravnost polova između pojedinih socio-demografskih karakteristika. Prva od njih je razlika u poznavanju pomenutih institucija u odnosu na pol. Kao što se vidi na Grafiku 18. nije uočeno bitno odstupanje. Sto osamdeset osam muškaraca zna da postoje te institucije, dok, u odnosu na njih, nešto manji broj žena zna za njihovo postojanje (167).

Grafikon 18: Odgovori o postojanju institucija koji štite ravnopravnost polova u odnosu na pol

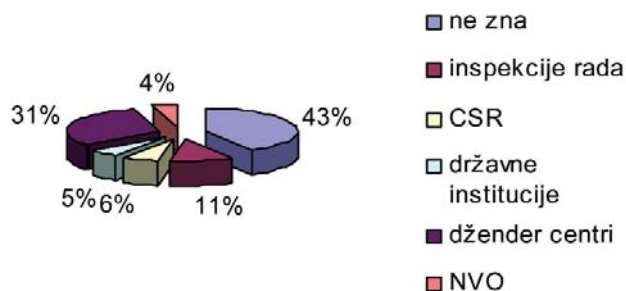

Na osnovu ukupnog broja ispitanika koji su naveli da postoje institucije koje štite ravnopravnost polova (grafikon 19 i 20), zaključujemo da 38% muškaraca, odnosno 43% žena nije znalo navesti postojeće institucije. Za džender centre zna 29% muškaraca, odnosno 31% žena, dok su ostali navodili institucije i nevladine organizacije. Istraživačice naših organizacija koje su intervjuisale na teritoriji grada Banje Luke mogle su primijetiti da je određen broj ispitanika/ca prepoznavao Udružene žene, kao i Helsinški parlament građana Banja Luka kao takve, iako im se sugerisalo da se misli isključivo na vladin sektor. Naše prepoznavanje od strane anketirane populacije ide u prilog rezultatima čestog medijskog pojavljivanja. Povratne informacije o ovakvim situacijama iz ostalih gradova, na žalost, nemamo.

Grafikon 19: Odgovori muškaraca o prepoznatim institucijama zaštite ravnopravnosti polova

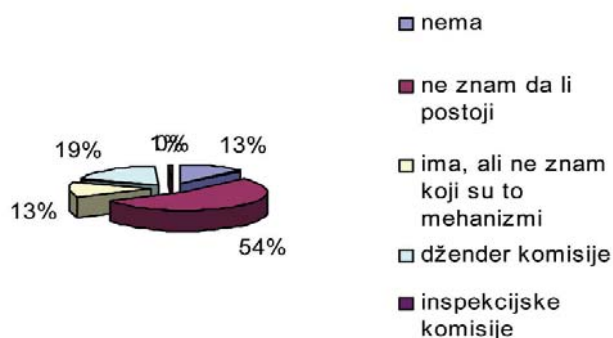

Grafikon 20: Odgovori žena o prepoznatim institucijama zaštite ravnopravnosti polova

U odnosu na pripadnost političkoj partiji uočavamo da 60% ispitanika koji ne pripadaju niti jednoj političkoj partiji prepoznaju postojeće institucije, odnosno u svojim odgovorima navode džender centre. S druge strane, politički angažovane osobe u samo 30% slučajeva navode džender centre kao institucije koje se bave zaštitom ravnopravnosti polova. Ovaj podatak ukazuje na činjenicu da ne postoji bolja informisanost osoba koje su politički angažovane u odnosu na drugu zastupljenu kategoriju o postojećim institucijama zaštite ravnopravnosti polova. Na osnovu ovoga možemo konstatovati da poznavanje postojećih institucija ovisi isključivo o stepenu ličnog angažovanja.

Grafikon 21: Potvrdni odgovori o postojanju institucija u odnosu na pripadnost političkoj partiji.

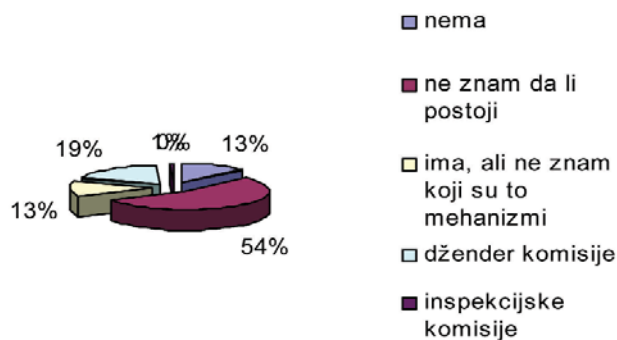
Ukoliko posmatramo odgovore o postojećim institucijama u odnosu na status zaposlenja (tabela br. 12), uviđamo da 30% odbornika, odnosno 16% odbornica koji znaju da institucije postoje, ne znaju ih navesti. Džender centre kao institucije navodi 54% odbornika, odnosno 79% odbornica. Od strane službenika u 19% slučajeva su prepoznati džender centri, dok se kod službenica radi o 26%. Ostale institucije koje smo naveli, mada se ne mogu uzeti u obzir, jesu inspekcije rada, Centri za socijalni rad, državne institucije i nevladine organizacije. Iz ovoga možemo zaključiti da je više od polovine odbornika/ca upoznato sa džender centrima.

Tabela 12: Odgovori ispitanika/ca o navedenim institucijama

INSTITUCIJE	MUŠKARCI					ŽENE				
	odbornici	članovi komisije	službenici	rukovodioci	volonteri, pripravnici, radnici	odbornice	članice komisije	službenice	rukovoditeljice	volonterke, pripravnice, radnice
Ne zna koje su institucije	30%	27%	42%	25%	48%	16%	42%	43%	43%	80%
Inspekcije rada	12%	-	17%	25%	26%	-	11%	10%	33%	20%
CSR	2%	9%	7%	-	17%	5%	-	8%	8%	-
Državne institucije	2%	-	7%	-	-	-	42%	8%	-	-
Džender centar	54%	64%	19%	33%	9%	79%	5%	26%	8%	-
NVO	-	-	8%	17%	-	-	-	5%	8%	-

Na pitanje da li kod nas postoji mehanizam zaštite ravnopravnosti polova, ispitanici su uglavnom odgovarali da ne znaju da li postoje ili da imaju, ali da ne znaju koji su to. Svega 19% ukupne populacije poznaje džender komisije (grafikon 22).

Grafikon 22. Odgovori ukupne populacije o postojanju mehanizama za ravnopravnost polova

Ukoliko bismo željeli utvrditi da li postoji razlika u ovom pitanju u odnosu na status zaposlenja ispitanih, uviđamo da su muški odbornici u 32% slučajeva daleko više upoznati sa postojećim mehanizmima od odbornica, čiji procenat iznosi 16%. Kada se posmatraju odgovori službenika i službenica, taj omjer ide u korist službenica sa 63%, dok su ostale strukture zaposlenja gotovo izjednačene, bez bitnih odstupanja (tabela 13.). Kada govorimo o aktivnostima kojima se oni bave (tabela 14), 46% službenika prepoznaje oblast otklanjanja diskriminacije, dok taj procenat kod službenica iznosi 58%. Takođe i oblast zaštite žena je prepoznata kod 50% službenika, odnosno 55% službenica. Odbornici i odbornice su najviše prepoznali oblast društveno-političkog života u čak 60%, odnosno 38%, te ravnopravnost polova u 49%, odnosno 29%. Ovdje utvrđujemo, kao i u prethodnom slučaju, da odbornici imaju daleko veći stepen znanja i informisanosti o ovom pitanjima.

Tabela 13: Mehanizmi zaštite ravnopravnosti polova

Mehanizmi zaštite ravnopravnosti polova	MUŠKARCI					ŽENE				
	odbornici	članovi komisije	službenici	rukovodioci	volonteri, pripravnici radnici	odbornice	članice komisije	službenice	rukovoditeljice	volonterke, pripravnice, radnice
Džender komisije	32%	11%	41%	6%	10%	16%	12%	63%	9%	0%

Tabela 14: Aktivnosti mehanizama zaštite ravnopravnosti polova

Aktivnosti mehanizama zaštite ravnopravnosti polova	MUŠKARCI					ŽENE				
	odbornici	članovi komisije	službenici	rukovodioci	volonteri, pripravnici radnici	odbornice	članice komisije	službenice	rukovoditeljice	volonterke, pripravnice, radnice
Otklanjanje diskriminacije	38%	12%	46%	4%	-	29%	10%	58%	3%	-
Zaštita žena	33%	13%	50%	4%	-	26%	3%	55%	16%	-
Ravnopravnost polova	49%	38%	13%	-	-	29%	18%	29%	24%	-
Društveno politički život	60%	13%	27%	-	-	38%	19%	43%	-	-

4. ZAKLJUČAK

Istraživanje je obuhvatilo segment polnih uloga u kućnoj i javnoj sferi, te postojeću legislativu i mehanizme zaštite ravnopravnosti polova. Kao direktne učesnice u intervjuisanju zaposlenih u opštinama, prikupljanju, unošenju i obradi podataka, moramo pomenuti da su ispitanici/e pristupili/e davanju socijalno poželjnih odgovora u percepciji muških i ženskih uloga u domaćinstvu i društvu.

Najveći procenat ispitanika/ca smatra da poslove u kući treba da obavljaju podjednako i muškarac i žena. Razloge koje su navodili uglavnom se tiču postizanja ravnopravnosti u kućnoj sferi, jednakim doprinosom i obavezama i životnom nužnošću za takvom potrebom. Određen broj ispitanika/ca navodio je da ženi treba pomoć u kući ukoliko je zaposlena, ali ipak ne stalno, kao i da jedno ne može sve stići, što se, prema našoj procjeni mislilo uglavnom na ženu. Podjednako učešće muškaraca i žena ogleda se u obavljanju kućnih poslova, određene rasonode, poljoprivrednih poslova i donošenja odluka koje su od značaja za porodicu. Kategorija vaspitanja djece je nešto što je u većini slučajeva specifično za žene, dok se muškarci prepoznaju u obavljanju fizičkih poslova. Ovakav podatak ukazuje na postojeće stereotipe u našem društvu, prema kojima je dominantna uloga žene kao majke i muškarca kao oličenja snage i moći.

Posmatrajući polne uloge u društvu, možemo zaključiti da se percepcija muških zanimanja i kod muškaraca i kod žena podudara, odnosno da nema nekih većih razlika. Najčešća zanimanja koja su navedena kao tipična muška zanimanja jesu drvosječa, doktor, rudar, političar i mehaničar. Kriteriji koje su koristili za navođenje jesu poslovi koji zahtijevaju fizičku snagu ili poslovi koji omogućavaju razne procese odlučivanja. Ženska zanimanja koja su se izdvojila su doktorica, frizerka, medicinska sestra, kuharica, pravnica i vaspitačica. Takođe, ni u ovom dijelu nisu uočene razlike u percepciji muških i ženskih zanimanja od strane oba pola. Na osnovu ovoga ne možemo reći da je to rezultat nepostojanja ukorijenjenih stereotipa i predrasuda, već isključivo situacija u kojoj su i žene prihvatile da se i same doživljavaju onako kako su projektovane u predrasudi.

Najveći procenat ispitanika/ca složio se da je diskriminacija u našem društvu zastupljena prema ženama, kao posljedica velikog uticaja patrijarhata i tradicije u našem društvu. Jedan broj ispitanika/ca naveo je da to govore iz ličnog iskustva i da smatraju da žene teže dolaze do posla, te da će za isti posao žene biti manje plaćene od muškaraca.

Istraživanje je pokazalo da ispitanici/e smatraju da je potreban veći broj žena u politici, objašnjavajući to osobinama žena, npr.: tolerantnije, pametnije, sklone dokazivanju, umjerenije, staloženije i lakše se dogovaraju.

Obradom i analizom smo došli do saznanja da muškarci i žene zapravo nisu svjesni diskriminatorskog uticaja stereotipa na ravnopravnost polova. Rezultati ukazuju da ne postoje bitne razlike između polova u percepciji muško - ženskih uloga. Uzimajući u obzir komponente statusa zaposlenja, pripadnosti političkoj partiji i bračnom stanju, takođe nismo mogli primijetiti velike varijacije, osim u pojedinačnim slučajevima. Postojanje stereotipa

najbolje se moglo utvrditi na osnovu slobodnih odgovora ispitanika/ca, koji u statističkoj obradi nisu značajni, mada ih nismo mogli zanemariti.

Tokom planiranja uzorka smatrali smo da će osobe zaposlene u opštinama biti dovoljno upoznate i informisane o državnim obavezama, zakonima, mehanizmima, te oblastima i područjima koje tretiraju i na kojima djeluju. Rezultati ukazuju na nizak stepen informisanosti i znanja o svemu navedenom, te možemo samo zaključiti da je potrebna dodatna edukacija o ljudskim pravima i slobodama kako bismo konačno već jednom počeli voditi računa o jednakoj zastupljenosti žena u svim segmentima javnog i političkog života.

5. LITERATURA

1. Milosavljević, B. (2005), **Socijalna psihologija 1 & 2, Praktikum**. Filozofski fakultet: Banja Luka
2. Milosavljević, B. (2001), **Uvod u socijalnu psihologiju**. Banja Luka: Filozofski fakultet
3. **Zakon o ravnopravnosti polova**, Službeni Glasnik BiH, Broj 16/2003
4. www.andjeli-cuvari.com

6. PRILOZI

U P I T N I K

Udruženje "Udružene žene" i "Helsinški parlament građana" u saradnji sa Gender centrom Vlade RS sprovode istraživanje na uzorku od 680 ispitanika/ca (odbornika/ca, osoba zaposlenih u opštinama i članova/ca komisije za ravnopravnost polova) u deset gradova Bosne i Hercegovine. Rezultati se obrađuju grupno, a ne individualno. Učešće u ovom istraživanju je u potpunosti anonimno i dobrovoljno. Stoga Vas molimo da iskreno odgovarate na postavljena pitanja.

1. POL (zaokružiti slovo): M Ž

2. Navedite koliko imate godina: _____

3. Navedite mjesto prebivališta: _____

4. Status zaposlenja:
 - a) odbornik/ca
 - b) član/ca komisije _____
 - c) službenik/ca _____
 - d) rukovodilac/teljica _____
 - e) volonter/ka
 - f) pripravnik/ca
 - g) drugo _____

5. Vaš bračni status:
 - a) u braku
 - b) neoženjen/neudata
 - c) razveden/a

- d) udovac/ica
- e) u vanbračnoj vezi
- f) drugo _____

6. Da li imate djece i kojeg su pola:

7. Da li ste član/ica neke političke stranke:

- a) da
- b) bio/la sam ranije član/ica, ali više nisam
- c) nisam nikada bio/la član/ica neke političke stranke
- d) drugo _____

8. Nivo obrazovanja

- a) Završen fakultet
- b) Završena viša škola
- c) Završena srednja škola
- d) Završena osnovna škola
- e) Ostalo

9. Poslove u kući treba da obavlja (zaokružiti odgovor):

- 1. žena
- 2. muškarac
- 3. oboje
- 4. komentar _____

9a. Ako je odgovor muškarac, navedite zbog čega.

9b. Ako je odgovor žena, navedite zbog čega.

9c. Ako je odgovor oboje, navedite zbog čega.

10. Za život porodice treba da zaradi: (zaokružiti odgovor)

- a) muškarac
- b) žena
- c) oboje

10a. Ako je odgovor muškarac, navedite zbog čega.

10b. Ako je odgovor žena, navedite zbog čega.

10c. Ako je odgovor oboje, navedite zbog čega.

11. Kućni poslovi koje treba da obavlja žena su: (u jednu od ponuđenih kolona staviti znak X)

ODGOVORI	DA	NE	NE ZNAM
1) kuhanje			
2) briga o djeci			
3) čišćenje kuće			
4) nabavka hrane			
5) pranje suđa			
6) cijepanje drva			
7) sitne popravke			
8) usisavanje			
9) čitanje novina			
10) muža krava			
11) prerada mlijeka			
12) čuvanje stoke			
13) peglanje			
14) briga o godišnjem odmoru			
15) oranje			
16) briga o političkim zbivanjima			
17) sijanje			
18) gledanje TV-a			
19) okopavanje			
20) kontrolisanje domaće zadaće djeci			
21) kontrolisanje slobodnih aktivnosti djece			
22) sječa drva			

12. Kućni poslovi koje treba da obavlja muškarac su: (u jednu od ponuđenih kolona staviti znak X)

ODGOVORI	DA	NE	NE ZNAM
1) kuhanje			
2) briga o djeci			
3) čišćenje kuće			
4) nabavka hrane			
5) pranje suđa			
6) cijepanje drva			
7) sitne popravke			
8) usisavanje			
9) čitanje novina			
10) muža krava			
11) prerada mlijeka			
12) čuvanje stoke			
13) peglanje			
14) briga o godišnjem odmoru			
15) oranje			
16) briga o političkim zbivanjima			
17) sisanje			
18) gledanje TV-a			
19) okopavanje			
20) kontrolisanje domaće zadaće djeci			
21) kontrolisanje slobodnih aktivnosti djece			
22) sječa drva			

13. Prema Vašem mišljenju, nabrojte tri najvažnije stvari koje obavlja žena u kući:

1. _____
2. _____
3. _____

14. Prema Vašem mišljenju, nabrojte tri najvažnije stvari koje obavlja muškarac u kući:

1. _____
2. _____
3. _____

15. Ko treba biti stalno zaposlen da bi zaradio za život porodice? (zaokružiti)

- a) muškarac
- b) žena
- c) oboje

15a. Ako je odgovor muškarac, navedite zbog čega.

15b. Ako je odgovor žena, navedite zbog čega.

15c. Ako je odgovor oboje, navedite zbog čega.

16. Da li muškarci i žene treba da obavljaju iste poslove? (zaokružiti)

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

16a. Ako je odgovor da, navedite zbog čega.

16b. Ako je odgovor ne, navedite zbog čega.

17. Prema Vašem mišljenju, navedite pet uobičajenih muških zanimanja i obrazložite zašto:

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

18. Prema Vašem mišljenju navedite, pet uobičajenih ženskih zanimanja i obrazložite zašto :

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

19. Ko vodi politiku u vašem gradu? (zaokružiti)

- a) muškarac
- b) žena
- c) oboje

20. Da li je potrebno više žena uključiti u politiku? (zaokružiti)

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

20a. Ako je odgovor da, navedite zbog čega.

20b. Ako je odgovor ne, navedite zbog čega.

21. U našem društvu diskriminacija po osnovu pola postoji prema:

- a) ženama
- b) muškarcima
- c) oba pola

21a. Ako je odgovor muškarac, navedite zbog čega.

21b. Ako je odgovor žena, navedite zbog čega.

21c. Ako je odgovor oba pola, navedite zbog čega.

22. Da li naša država ima obavezu da daje jednake mogućnosti muškarcima i ženama? (zaokružiti)

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

23. Ako je odgovor da, navedite koje su to obaveze.

24. Da li u našoj državi postoje zakoni koji omogućuju i štite ravnopravnost polova? (zaokružiti)

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

25. Ako je odgovor da, koji su to zakoni?

26. Navedite tri oblasti koje ti zakoni tretiraju:

- 1. _____
- 2. _____
- 3. _____

27. Da li postoje institucije koje štite jednake mogućnosti polova?

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

28. Ako je odgovor da, koje su to institucije?

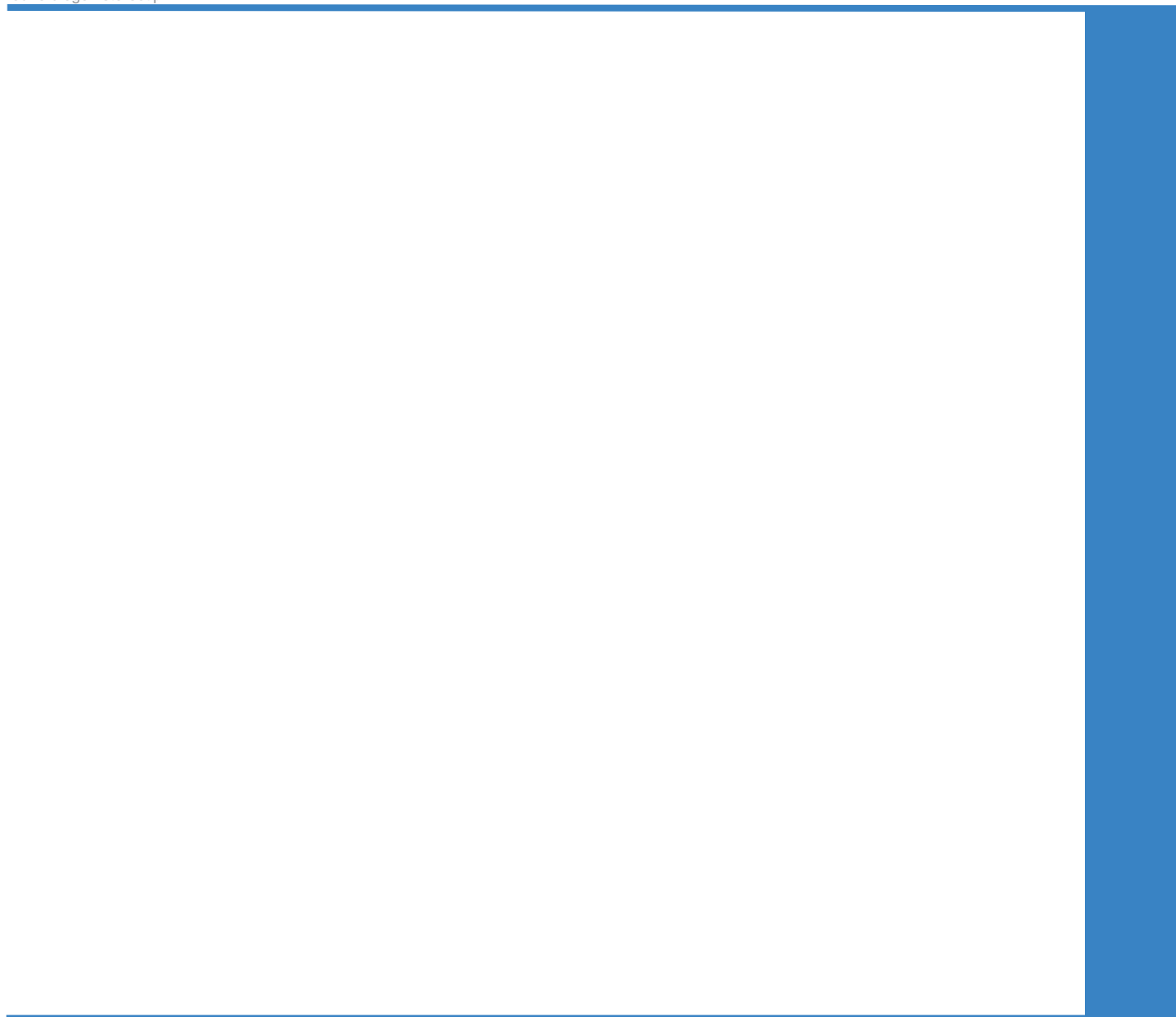
29. Da li u Vašoj opštini postoji mehanizam zaštite ravnopravnosti polova:

- a) da
- b) ne
- c) ne znam

30. Ako je odgovor da, navedite koji su to mehanizmi.

31. Ako je odgovor na 30. pitanje DA, navedite tri aktivnosti kojima se oni bave.

HVALA NA POPUNJAVANJU UPITNIKA I

Izdavač

Helsinški parlament građana Banja Luka

Za izdavača

Lidija Živanović
Nada Golubović

Glavna i odgovorna urednica

Dragana Dardić

Autor

Amela Bašić

Lektura i korektura

Dragomir Kozomara

Dizajn

Maja Ilić

Štampa

Grafid Banja Luka

Tiraž

1 000

ISBN